

ПОТЕНЦІАЛОГІЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

У статті розглядається проблема розкриття сутності нової науки потенціалогії та визначення її ролі в дослідженні потенціалу розвитку економічної системи. Зокрема, простежується взаємозв'язок потенціалогії з теорією можествування, філософією можливого та наукою енвіронікою. Розглянуті питання співвідношення онтологічної і епістемологічної модальності як основи потенціалогії.

Ключові слова: *потенціалогія, філософія можливого, енвіроніка, можествування, оможливлення, модальність, потенціація, примноження можливостей, онтологія, епістемологія, модель.*

У наш час досить багато уваги приділяється питанням дослідження потенціалу розвитку економічної системи (ресурсного, кадрового, інвестиційного, інноваційного тощо). Зазначені проблемні питання розглядались у роботах провідних економістів України і країн СНД: І. Репіної, О. Олексюка, О. Коренкова, В. Котлова, Л. Ревуцького. Питання формування загальної теорії потенціалу знаходились у працях Г. Клейнера, І. Отенко, Є. Лапіна, Н. Краснокутської та багатьох інших.

Тим часом слід відзначити проблему відсутності спеціалізованої науки, яка б стала фундаментом у дослідженні будь-якого з видів потенціалу економічного суб'єкту, а вирішенню існуючої проблеми може сприяти філософія можливого (основоположник М.Н. Епштейн), у рамках якої появилася нова наука – потенціалогія, яка узагальнює в собі такі термінологічні складові як оможливлення, модальність, потенціація, примноження можливостей тощо. Основні напрямки досліджень цього фахівця та його прихильників у більш детальному вигляді подано нами в ході викладу матеріалу щодо пошуку основних шляхів вирішення існуючої проблеми.

Мета статті – розкриття сутності нової науки потенціалогії та визначення її ролі в дослідженні потенціалу розвитку економічної системи.

Вирішенню цієї проблеми може сприяти розгляд сутнісних характеристик теорії можествування, філософії можливого та науки енвіроніки.

Підхід, який рекомендується, враховує взаємозв'язок онтологічної і епістемологічної модальностей.

Відповідно до [1, с. 320] «потенціалогія (potentiology) – нова філософська дисципліна, що досліджує модальні відносини, які виражені предикатом «могти», а також всі форми і прояви потенційності». Як зазначає автор [1, с. 322] поряд з онтологією – наукою про буття і епістемологією – наукою про пізнання, потенціалогія як наука про можествування являє собою одну із трьох найважливіших філософських дисциплін. Вважаємо, що корені потенціалогії виходять з течії посибілізму, яке зародилось у Франції у 80-х роках XIX ст. Вихідним

моментом тактики посибілізму є орієнтація на досяжне, можливе (possible) в суспільстві [2].

М.Н. Епштейн визначає дві основні категорії, які наближені до «можливого» – потенційне і ймовірне. За його твердженням, «потенційне – це внутрішня сторона можливого, властивість або здатність» певного об'єкта, а ймовірне – це зовнішня сторона можливого, як сукупність умов, що визначають ступінь реалізації певної потенції [1, с. 103].

Індоевропейський корінь *pot*, що означає «могти», має розгалужену систему похідних у латинському (*posse*, могти; *potens*, могутній; *possidere*, володіти; *potentatus*, влада). В англійській мові до цього продуктивного кореня належить низка слів, які означають основні форми і аспекти можествування: *possible* (можливий), *possibility* (можливість), *potency* (потенція, міць), *potent* (потужний, сильний), *potential* (потенціал, потенційний), *potentiate* (оможевлювати, надавати чинність), *possess* (володіти), *possession* (володіння, майно, власність), *power* (влада, чинність, міць, потужність, могутність, енергія), *powerful* (сильний, потужний, могутній).

У цілому дефініція «потенціалогія» має кореневий зв'язок з основними аспектами можествування: політичними (влада, могутність), економічними (володіння), модальними (можливість), вольовими (міць), фізико-метафізичними (потенційність), тощо.

Звідси можна припустити, що потенціалогія і стане саме тією наукою, що буде досліджувати реалізацію можливостей тієї або іншої економічної системи.

XX століття продемонструвало дві моделі розвитку і реалізації можливостей економічних систем країн:

- реалізація можливостей економічної системи шляхом відсікання будь-яких альтернатив у досягненні поставленої мети (Східна Європа, Азія);
- розвиток економічної системи від реального до можливого (а не навпаки, як було до цього) або економіка можливостей (Західна Європа і Північна Америка).

Іншими словами, перша модель передбачає реалізацію потенціалу саморозвитку економічної системи, а друга – додавання можливостей реалізації потенціалу шляхом залучення додаткових ресурсів. Моделі розвитку і реалізації можливостей економічних систем показано на рисунку 1.

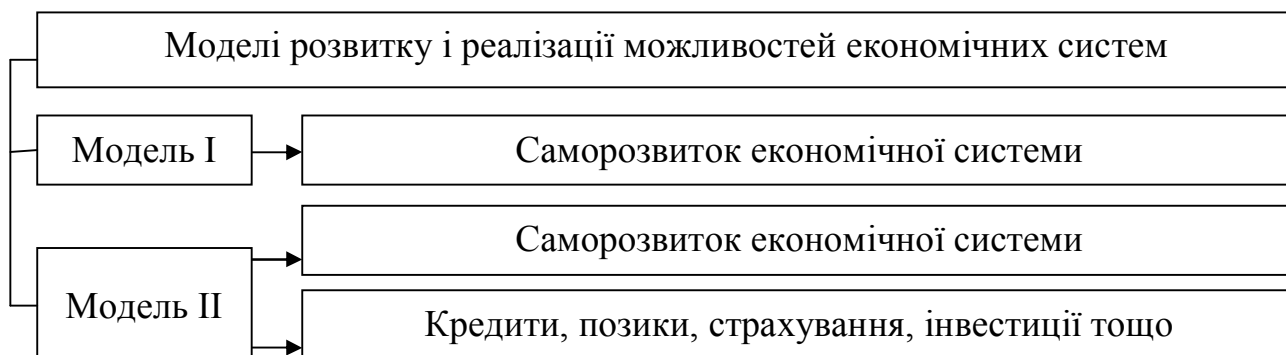

Рисунок 1 – Моделі розвитку і реалізації можливостей економічних систем

Реалізація першої моделі передбачає подальший розвиток власних можливостей. Друга модель базується на оможливленні власних можливостей шляхом залучення кредитних, страхових, інвестиційних ресурсів. У цьому випадку якби відбувається гра можливостей економічної системи, причому втрачається її основний корелят: об'єктивний стан і необхідність. Економічна система стає не стільки об'єктивною, скільки можливою (потенціальною).

Звідси можливо визначити наступні критерії потенціалогії економічної системи:

- наскільки економічна система зберігає себе як можливість;
- наскільки економічна система дозволяє іншим економічним системам реалізувати свої можливості;
- наскільки якісно взаємодіє економічна система з навколишнім середовищем.

Як зазначено в [3], потенціалогія впливає із теорії можествування, яка в наш час ще тільки розвивається. Проблиски цієї теорії знайшли відображення в різних галузях філософії. М.Н. Епштейн виділяє шість філософських напрямків, де тією або іншою мірою торкаються проблеми можествування, які наведено в таблиці 1.

Таблиця 1 – Філософські напрямки, які досліджують проблеми можествування

Порядковість напрямків	Зміст філософських напрямків	Прихильники напрямків
1	2	3
1	Метафізичні вчення про акт і потенцію, про можливе і необхідне	Аристотель, Лейбніц, Кант
2	Модальна логіка, сучасні вчення про формальне обчислення модальних предикатів, про квантифікацію можливих світів	Аристотель, Кларенс Льюїс, Рудольф Карнап, Яакко Хінтікка
3	Теологічні вчення про віру і надію, про порятунк вірою, про співвідношення віри і розуму, про закон і благодать, волю і провидіння	Тертулліан, Бл. Августин, Фома Аквінський, Ж. Марітен, П. Тілліх, К. Барт, Е. Блох
4	Волюнтаристичні погляди, в основі яких лежить концепція «світової волі» і «волі до влади», панування категорії «можу»	Шопенгауер, Ніцше, З. Фрейд, А. Адлер, В. Райх, Ж. Батай
5	Політична філософія, що вивчає суспільно-історичні форми влади і панування. Філософія права і законодавства, у центрі якої знаходяться категорії дозволу і заборони	Платон, Аристотель, Гоббс, Гегель, Джон С. Мілля, К. Маркс, Дьюї, Маркузе

Продовження таблиці 1

1	2	3
6	Філософія і методологія математики, кібернетики, природничих наук, які досліджують ймовірнісну природу всесвіту, статистичні закономірності мікросвіту випадкові і хаотичні процеси, числові моделі передачі інформації тощо	Паскаль, В. Гейзенберг, Н. Бору, Н. Вінер, І. Пригожин
7	Філософія можливого, що досліджує процес відкриття та примноження світу можливого	М.Н. Епштейн
8	Енвіроніка, яка досліджує процес розвитку в вдосконалення суспільства і світу? як сучасного, так і майбутнього.	М.Г. Белопольський

У таблиці 1 представлено філософські напрямки, які досліджують проблеми можествування. Перші шість напрямків було визначено М.Н. Епштейном, який стверджує, що «всі ці інтелектуальні традиції самі по собі досить сильні й впливові, проте фрагментарні у відношенні об'єднуючого їхнього поняття «могти» і часто навіть не підозрюють про спільність свого предмета» [3]. Тобто автор робить висновок про відсутність окремого філософського напрямку або науки, які б узагальнювали в собі поняття «могти» пропонує власну ідею філософії, а саме, філософію можливого і формулює її як сьомий напрямок (таблиця 1). Саме філософія можливого націлена не стільки на пояснення світу або розробку програми його змін, стільки на відкриття та примноження його можливостей. Тобто мова йде про можливе, яке сумісне з нашим світом і поступово його змінює (потенціює, оможливлює).

З метою вирішення існуючої проблеми стосовно дослідження потенціалу економічних систем було визначено восьмий напрямок, або науку «енвіроніку», яка наполягає на об'єднанні усього інтелектуального потенціалу світу з метою розвитку та вдосконалення суспільства й світу як сучасного, так і майбутнього [4, с. 77].

Це дає змогу зробити висновок про доцільність розвитку теорії потенціалогії саме в межах філософії можливого та енвіроніки. Тобто філософія можливого є основою зародження потенціалогії, а енвіроніка має стати її підґрунтям саме в дослідженні потенціалу економічних систем.

Як вже відзначалось, потенціалогія за своїм статусом є з'єднанням та має відношення до двох інших головних філософських напрямків – онтології і епістемології (рисунок 2).

З рисунка 2 бачимо, що традиційно основне питання філософії у сфері співвідношення буття і знання (дійсності і свідомості) по-різному вирішується в таких пануючих напрямках, як: монізм і дуалізм, реалізм і номіналізм, ідеалізм і матеріалізм. У розвиток цієї традиції [1, с. 320] автор виділив ще дві групи основних питань, які пунктирно простежуються в історії філософської думки і мають потребу в систематичному вивченні. Це питання про співвідношення: буття (дійсності) і можествування та знання (свідомості) і можествування, тобто питання онтологічної і епістемологічної модальності.

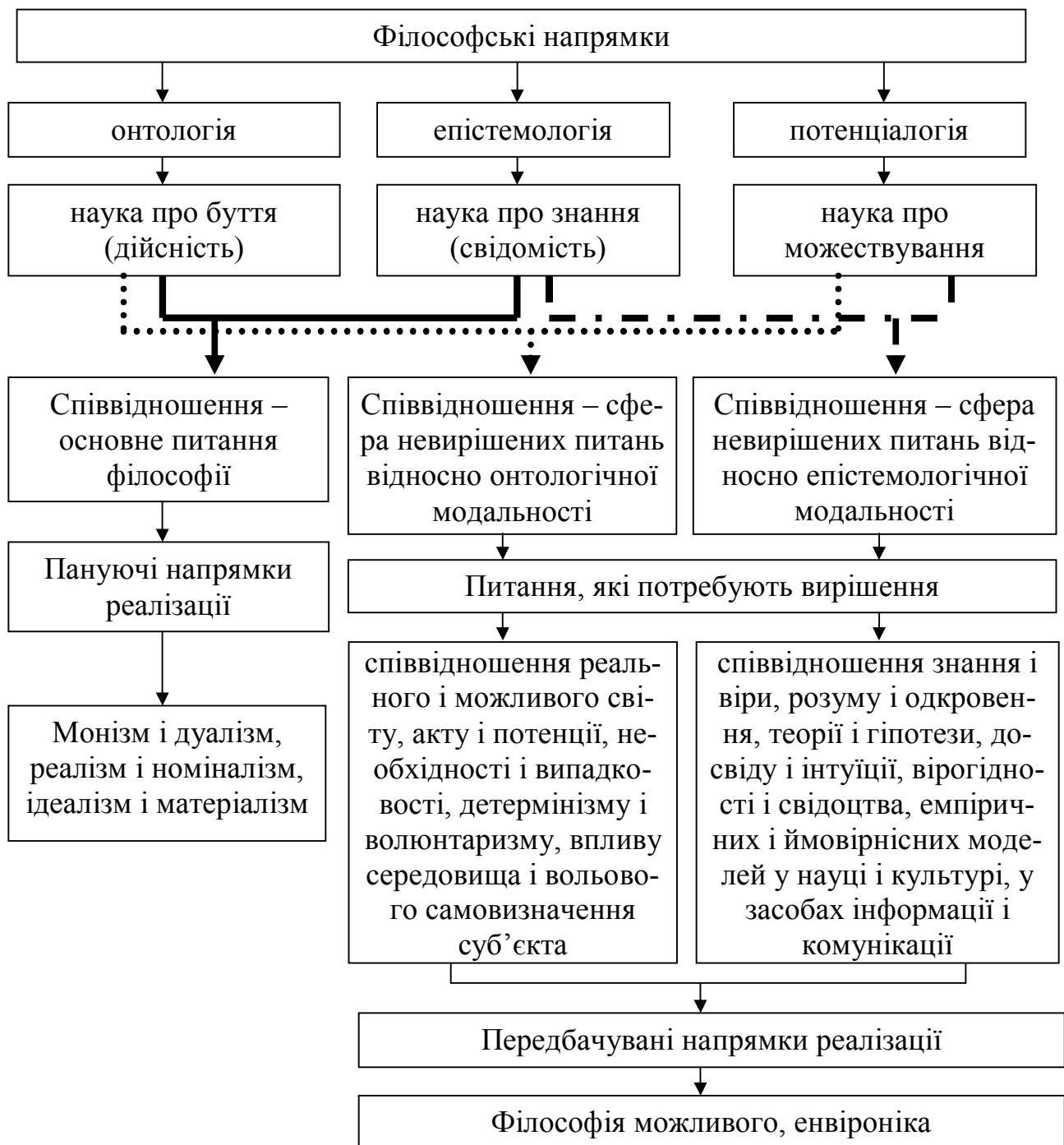

Рисунок 2 – Співвідношення потенціалогії з онтологією та епістемологією

Зазначимо, що питання, які стосуються сфери потенціалогії і її взаємодії з теоріями буття і пізнання належать до не менш фундаментальних, чим питання, що виникають на межі онтології і епістемології. У підтвердження ідей автора на рисунку 2 виділено передбачувані напрямки реалізації існуючих питань, а саме наукові течії: філософію можливого і енвайроніку.

Відзначимо, що в цілому, якщо брати до уваги питання філософського напрямку, то для вирішення питань онтологічної і епістемологічної модальності як основи потенціалогії (як саме філософського напрямку) було б достатнім поглиблення та розвитку тільки філософії можливого. З точки зору на потенці-

алогію економічних систем цієї науки недостатньо, тому і необхідно використовувати основні постулати енвіроніки як загальної науки про системи світу.

Узагальнюючи вищевикладене, автор робить висновок, що потенціалогія економічних систем досліджує модальні відносини в рамках економічної системи, а також всі форми і прояви її потенційності і потенціалу.

Ключовим критерієм у цьому висловлюванні є модальні відносини.

Отже, зміна модальності економічної системи є основою досліджень її потенціалу в рамках науки потенціалогії. Цей підхід потребує поглибленого вивчення сутності категорії «модальність», що і є перспективами подальших досліджень.

Література

1. Эпштейн М.Н. Философия возможного / М.Н. Эпштейн. – СПб.: Алетейя, 2001. – 334 с.
2. Национальная историческая энциклопедия [Электронный ресурс]. – Электронные текстовые данные (2,2 Гб). – 2010. – Режим доступа: <<http://interpretive.ru/>, вільний>.
3. Режим доступа: <fs_potentiology.html.mht>.
4. Белопольский Н.Г. Энвироника – наука будущего развития человечества / Н.Г. Белопольский. – 3-е изд., перераб. и доп. – Донецк: НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти, 2007. – 436 с.